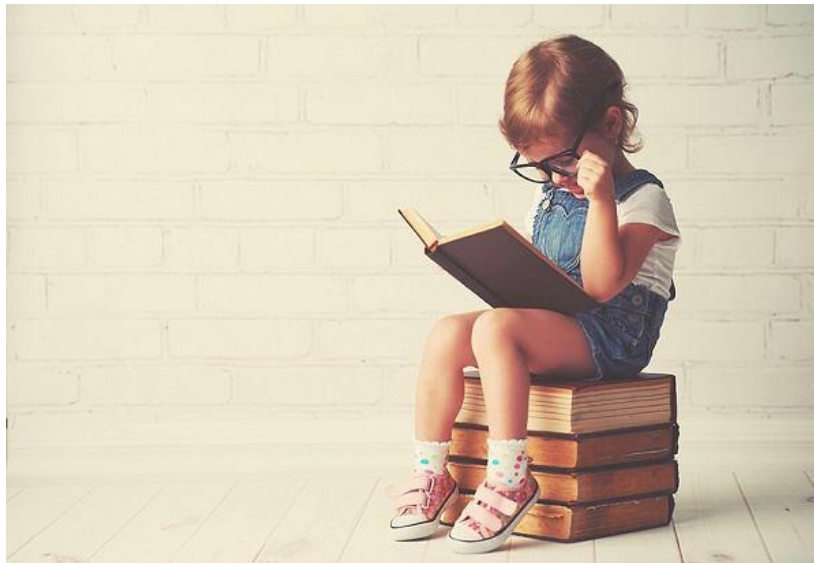

WPLYW LITERATURY NA ROZWÓJ DZIECKA W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

Porzekadło głosi, że „Książka jest najlepszym przyjacielem”: pozwala zarówno dziecku, jak i dorosłemu zdystansować się wobec własnych doświadczeń i przeżyć, daje wewnętrzną siłę do radzenia sobie z trudnościami, niesie ulgę w cierpieniu, pomaga samotnym i nieśmiałym, zmniejsza stres. Nade wszystko jednak, obcowanie z książką stanowi źródło olbrzymiej przyjemności. Początkowo książka w rękach dziecka jest tylko pewnego rodzaju zabawką – przedmiotem manipulacji. Dziecko przewraca kartki, klepie po nich ręką, obraca książkę w różne strony, robi z niej domek lub daszek, a nawet rwie kartki lub rysuje po nich grube, niecierpliwie kreski. Stopniowo zaczyna interesować się obrazkami, wodzi po nich palcem, wymawia nazwy zaobserwowanych przedmiotów. Zainteresowanie to jest jednak zmienne i krótkotrwałe. Dopiero osoba dorosła (rodzic, nauczyciel, terapeuta) może zainteresować dziecko treścią książki, przekazując mu tekst w sposób sugestywny, odwołujący się do jego uczuć i wyobraźni. Książka wprowadzana w atrakcyjny sposób, gdy ilustracje i słowa tekstu łączą się z działaniem, zaczyna zajmować coraz więcej miejsca w życiu małego dziecka.

Wiek przedszkolny to czas najgwałtowniejszych zmian w rozwoju dziecka. Zmienia się jego zachowanie, sposób myślenia i zapamiętywania różnych zdarzeń, a emocje i forma ich wyrażania wpływają na jego reakcje i kontakt z otoczeniem. Umiejętność sprawnego poruszania się, poprawa koordynacji, zrozumiała mowa i poczucie odrębności jako jednostki, uruchamiają naturalną potrzebę samodzielności. Dynamiczny rozwój mózgu prowokuje natomiast potrzebę poznawania nowych rzeczy i sytuacji. Dziecko zaczyna traktować książkę zgodnie z jej funkcją. Wprawdzie nie umie jeszcze czytać, ale z uwagą ogląda ilustrację i potrafi już uchwycić jej istotny sens – zachodzące związki między widzianymi osobami, przedmiotami. Rośnie również stopniowo rola tekstu. Podczas wspólnej lektury znajomego tekstu, dziecko zaczyna śledzić go wzrokiem i „wyręczać” w czytaniu dorosłego, co jest świetnym przygotowaniem do samodzielnego czytania. Coraz ważniejsza staje się treść utworu i postacie bohaterów, ich losy, zawiązujące się konflikty, przygoda, jej szczęśliwe zakończenie. Ilustracje mogą wzbogacać tekst, ale nie są już ich nieodłącznym, koniecznym elementem.

Przedszkole stwarza swoim wychowankom różnorodne możliwości obcowania z literaturą. Książka oddziałuje na emocjonalną sferę człowieka, budzi i rozwija uczucia,

kształci wolę i nadaje kierunek dążeniom ku lepszemu. Literatura jest wielką pomocą w pracy dydaktyczno – wychowawczej z dzieckiem. Wiadomości przekazywane dziecku za pośrednictwem książki i kolorowych ilustracji wzbogacają jego wiedzę o otaczającym świecie porządkując zdobyte doświadczenia. Są dwa rodzaje kontaktu dziecka z książką:

- obcowanie z ilustracją poprzez oglądanie książki, stąd ta wielka rola ilustracji w książkach dla dzieci,
- czytanie tekstu przez nauczycielkę, stąd umiejętność ekspresywnego odtworzenia tekstu, wydobywanie własności dźwiękowych słowa ma wpływ na rozumienie utworu przez dzieci.

Z pedagogicznego punktu widzenia najważniejszymi funkcjami bajek w życiu dziecka są funkcje:

- informujące,
- pouczające,
- wyjaśniające,
- uspokajające,
- inspirujące,
- bawiące,
- twórcze,
- poszerzające wyobraźnię,
- dające sens,
- budujące światopogląd,
- przestrzegające,
- zastraszające,
- budzące trwogę.

Bajka spełnia głównie funkcje adaptacyjne i rozwojowe w życiu dziecka. Dzięki bajkom dziecko nadaje sens własnemu istnieniu, wydobywa się z chaosu i dużej ilości wrażeń, których na kolejnym etapie swojego rozwoju nie umie uporządkować. Dobro i zło rozpoznaje w sobie i w świecie. Dlatego bajka oferuje dziecku pomoc psychologiczną i filozoficzno-metafizyczną. Człowiek, a zwłaszcza dziecko, życzy sobie jasnych reguł postępowania. Bajki pozwalają ułożyć własne doświadczenia w niezrozumiałym świecie zewnętrznym i wewnętrznym. Dziecko w bajce znajduje odpowiedzi i rozwiązania na trapiące go problemy. Bajka nie podsuwa gotowych pomysłów ani rad, tylko ułatwia i pozwala młodemu odbiorcy na samodzielną ocenę sytuacji, postaw bohaterów, pozwala odnaleźć przyczyny i skutki oraz uczy wyciągać z tego wnioski.

Bajka jest niewątpliwie pierwszą „literaturą” dziecka. Nie tylko pobudza wyobraźnię i fantastykę, ale również kształci i ćwiczy mechanizmy wyobrazeniowe, rozszerza zakres doświadczeń dziecka. Kontakt z literaturą np. baśnią, bajką czy legendą poszerza możliwości poznawania świata, ludzkich losów i obyczajów w perspektywie historii i przestrzeni innych krajów, pozwala na uczestnictwo w wydarzeniach niedostępnych własnym doznaniom i obserwacjom. Starannie dobrane utwory literackie ukazują ich odbiorcom wzory pięknej mowy polskiej. Bajka rozwija wyobraźnię oraz wzbogaca słownictwo. Utrwalone w pamięci fragmenty tekstów stają się przykładem poprawnego języka i mogą mieć wpływ na doskonalenie funkcji mowy pod względem gramatycznym i dźwiękowym, na wzbogacenie zasobu pojęć i słów, na rozwój umiejętności komunikatywnej wypowiedzi i doskonalenie stylu. Oglądanie przez dzieci ilustracji jest ważnym czynnikiem w pracy nad rozwojem mowy i myślenia. Dzieci z wielkim zainteresowaniem opowiadają treść ilustracji tworząc z nich jakąś swoją bajkę. Pytają o treści w ilustracjach niezrozumiałe, a tym samym wzbogacają słownictwo. Czytanie, opowiadanie dzieciom bajek wpływa zatem na doskonalenie mowy,

wzbogaca słownictwo, zwiększa się wyrazistość mowy, dobrze rozwija się wyobraźnia, skupianie uwagi.

Dziecko początkowo poznaje w bajce pierwotne typy: istoty dobre i złe, przydatne i szkodliwe, odważne i tchórzliwe, pilne i leniwe, bogate i biedne. Bohaterowie bajek są nosicielami określonych wartości. Postacie te mogą być pozytywne lub negatywne. Bohater pozytywny budzi aprobatę, chęć utożsamiania się z jego postacią, natomiast postać negatywna budzi niechęć, często strach, przykład „antywzoru” zasługującego na potępienie.

Baśnie i bajki mogą również służyć jako stymulator wyobraźni u dzieci. Najprostszym jego sposobem jest zaproponowanie im myślenia innych zakończeń, np. „Czerwonego Kapturka”, czy „Jasia i Małgosi”. Dziecko nabiera w ten sposób wiary w możliwość w przemiany rzeczywistości nie tylko baśniowej, co ma szczególne znaczenie dla jego rozwoju. Jest to bowiem wstęp do wprowadzania w przyszłości zmian i nowych stanów w sobie i w otoczeniu. Bajki pełnią znaczącą rolę w rozwoju moralnym dziecka. Pozwalają bez lęku spojrzeć na swoje problemy i uczą jak pomagać sobie samemu i innym w trudnych sytuacjach. Bajki uczą dziecko pozytywnego myślenia o sytuacjach lękotwórczych. Rozbudzają dziecko wewnętrznie i dostarczają mu bardzo dużo radości. Szczęśliwe zakończenie daje poczucie sukcesu

Każda bajka zawiera pewien ciąg przyczynowo- skutkowy, sprawia to, że dziecko układa fakty według kolejności, jest to ważne przede wszystkim w kształtowaniu jego wielozdaniowej wypowiedzi. Dziecko na każdym etapie swojego rozwoju chce zrozumieć świat i robi to odpowiednio do swojej wiedzy. Do tego celu służą właśnie bajki. Bajki należy dobierać tak, aby odpowiadały na problemy dręczące dzieci, np. „Kopciuszek” nadaje się do analizy rywalizacji między rodzeństwem. Bajka o „Królowie Śnieżce” nadaje się dla dzieci mających trudności z usamodzielnieniem się. Analiza świata realnego i nierealnego pozwala dziecku wejść w świat marzeń.

Bajki rozwijają u dziecka również twórczość plastyczną. Ekspresja plastyczna umożliwia dziecku wyrażanie przeżyć przez świat barw i kształtów. Na rozwój tej ekspresji mają wpływ takie czynniki, jak: dom, rodzina, przedszkole, kontakt z przyrodą, słuchanie i przeżywanie treści bajek. Poprzez ekspresję plastyczną w dziecku kształci się aktywność myślowa, wyobraźnia, wyzwala inicjatywa twórcza, kształtuje osobowość. Każde dziecko wypowiada w swojej twórczości to, co samo przeżyło, własne doświadczenia i odczucia.

Literatura dziecięca dostarcza tematu do inscenizacji tekstów literackich usłyszanym przez dzieci. Małe formy sceniczne są dla dziecka początkiem prawdziwych, wewnętrznych przeżyć artystycznych. Są to różnego rodzaju :

- zabawy naśladowcze, np. naśladowanie głosu i sposobu poruszania się zwierząt, ptaków, pojazdów,
- zabawy tematyczne, np. zabawa w dom, szpital, sklep,
- inscenizowanie ruchem wierszy i piosenek,
- inscenizowanie opowiadań, bajek i innych utworów literackich.

Dzieci bardzo te zabawy lubią, bo umożliwiają im zaspokojenie potrzeby ruchu, przemawiają do wyobraźni, stwarzają atmosferę radości. Pomagają rozwijać osobowość dziecka pod względem umysłowym, zdrowotnym, emocjonalnym i społecznym.

Należy pamiętać o tym, że dziecko w kontakcie z literaturą musi mieć swojego „pośrednika”, tj. mama, tato, brat, siostra, nauczyciel, dlatego, że dziecko na podstawie tonu głosu, mimiki, gestów osoby dorosłej odważnie wyraża swoje emocje, co jest niezbędne do jego prawidłowego rozwoju emocjonalnego i psychicznego. Właściwy dobór bajek czytanych przez dorosłych, szczególnie przez rodziców, wpływa na rozwój dzieci.

Wybierając książki dla swoich wychowanków nauczyciel powinien brać pod uwagę:

- właściwości i potrzeby dzieci: trzeba uwzględnić ich wiek rozwojowy, poziom wrażliwości, ale też potrzebę zabawy i rozrywki, zanurzenia w świat fantazji, wzbogacenia doznań i doświadczeń, zdobywania informacji o świecie,
- artystyczne wartości utworów: język i styl utworu powinien zachwycać pięknem i zachęcać dzieci do powtarzania tekstu, ilustracje powinny wzbogacać i poszarzać oddziaływanie tekstu,
- wychowawcze wartości utworów.

Czytanie literatury sprawia dzieciom, dużą radość i na długo pozostawia w ich pamięci liczne przeżycia i doznania. Są to nie tylko wspomnienia z przeżytych historii, ale – co może w tym przypadku istotniejsze – doświadczenia wspólnych chwil spędzonych z rodzicami i nauczycielami. Warto przypomnieć słowa I. Koźmińskiej i E. Olszewskiej, które podkreślają, że: *Codziennie czytanie dziecku dla przyjemności, jest najlepszą inwestycją w jego przyszłość!*

Reasumując:

- czytanie książek rozwija myślenie, pamięć i mowę dziecka,
- poprzez czytanie dziecko zdobywa wiedzę o sobie i o otaczającym je świecie oraz rozwija kompetencje poznawcze,
- książki pomagają dzieciom poznać i nazwać emocje swoje i innych osób, a także rozróżnić świat zewnętrzny od świata odczuć i wrażeń,
- czytanie uczy wyrażania emocji i radzenia sobie z nimi,
- czytanie jest dla dziecka czasem relaksu i reguluje emocje z całego dnia,
- bohaterowie książek dają dzieciom nowe wzory osobowe oraz wskazówki, jak postępować w różnych sytuacjach,
- czytanie rozwija kreatywność i wyobraźnię dziecka, uczy wyciągania wniosków, porównywania faktów i znajdowania rozwiązań,
- książka jest świetnym pretekstem do rozmowy z dzieckiem i wyprawy do miejsc związanych z jej tematem,
- książki pomagają oswoić trudne tematy, uczą komunikować potrzeby i pokonywać lęki.

Literatura:

- H. Ratyńska, Literatura dziecięca w przedszkolu, Warszawa 1991r.
- Baluch A., Co warto wiedzieć o literaturze dla najmłodszych, „Wychowanie w przedszkolu” 2004, nr 9.
- Capińska E., Bajka stymuluje rozwój moralny dziecka, „Edukacja i Dialog” 2003, nr 7.
- Kamasz-Figa D., Bajka w życiu współczesnego dziecka, „Problemy Opiekuńczo- Wychowawcze” 2004, nr 10.
- Kowalik P., Wpływ bajki i baśni na dzieci w edukacji wczesnoszkolnej (szkiec teoretyczny), „Nauczyciel i Szkoła” 2004, nr 3–4.
- Matuszewski S., Stymulująca rola bajki w rozwoju dziecka, „Wychowawca” 2006, nr 4.
- Majcher D., Rola literatury w życiu dziecka, rodzica i nauczyciela „W książki zakręcenie”, 2018, nr 3.

Opracowała Milena Stanisławek